

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 464539/2

בבית הדין הרבני האזורי תל אביב יפו

לפני כבוד הדיינים:

הרב זבדיה כהן – ראב"ד, הרב מרדכי מזרחי בר אור, הרב דוד שני

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד יוסי זבידה)

נגד

הנתבע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד אסף מאור)

הנדון: גדרי 'מאיס עלי' ב'אמתלא מבוררת' ותביעת גירושין בשל היעדר יכולת הבעל לזון

פסק דין

רקע

הצדדים נישאו בתאריך כ"ו בתשרי תשנ"ח (27.10.97) כשלשניהם מדובר בנישואין שניים. מנישואין אלו נולדו להם ארבעה ילדים [...]

פרודים מחודש מאי 2014.

טענות האישה

- א. הבעל אינו זן ואינו מפרנס.
- ב. אלימות מילולית ופיזית כלפי האישה והקטינים, יש תיקים במשטרה.
- ג. טענת מאיסות כלפי הבעל.

טענות – תגובות הבעל

- א. בשל נכותו עובד עבודות מזדמנות.
- ב. לא הייתה אלימות ולא הוגש כתב אישום.
- ג. אין שום עילת גירושין.

דיון והכרעה

בתיק זה התקיימו דיונים רבים הופיעו עדים וניתנו סיכומים.

טענות האלימות

בית הדין לא מוצא מקום לטענות האישה על אלימות נגדה ונגד והקטינים וזאת נוכח הודעת פרקליטות מחוז תל אביב מיום 26.10.16 שבה נאמר כדלהלן:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הנדון: תיק פל"א 192466/2014

1. הרינו להודיעך כי תיק פל"א 192466/2014 שנפתח נגדך בתחנת דן בגין חשד לביצוע מעשי מין ואלומות כלפי ילדיך, הועבר אלינו על ידי המשטרה.

2. לאחר לימוד התיק ושקילת נסיבותיו הוחלט על גניזת החשדות הנוגעים לעבירות המין מחוסר אשמה. כמו כן, לאור התסקיר שהתקבל בעניינך, החלטנו לגנוז את התיק בנוגע לעבירות האלימות מן הטעם שמכלול הנסיבות אינו מצדיק העמדה לדין.

לפיכך לא הוכחו טענות אלימות כלפי הבעל.

טענת "אינו זן"

באשר לטענה כי אינו זן ואינו מפרנס – הבעל מודה כי בשל מצבו הרפואי הוא עובד רק עבודות מזדמנות. לדבריו, את מה שיש לו הוא נותן. למעשה אינו חייב במזונות אשתו בשל עבודתה המספקת למזונותיה שלה, אך חייב לזון את ילדיו אך אין בכך כדי לחייבו בגט.

מאיסות והעדר הסיכוי לשלום בית

באשר לטענת 'מאיס עלי': בית הדין אכן נוכח כי האישה מאסה בבעלה, ובצירוף הפירוד הממושך – מזה כשלוש שנים – מאז חודש מאי 2014 ומכתבו של הרב [י'] מיום כ"א בסיוון תשע"ה, הכותב כי כיום נוצרה ביניהם איבה גדולה ופער גדול ונראה שאין איך לאחות את הקרעים, אין בית הדין רואה סיכוי לשלום בית וסבור כי אין מנוס מגירושין.

מסקנה

לאור האמור בית הדין פוסק:

- א. מצוה על הבעל לתת גט לאשתו ויפה שעה אחת קודם וניתן בזה פסק דין לגירושין.
- ב. בית הדין מורה למזכירות בית הדין לפתוח לצדדים תיק סידור גט.
- ג. בית הדין קובע מועד לסידור גט [...]
- ד. אם יסרב הבעל לתת גט ישקול בית הדין מתן הרחקות דרבינו תם.

הרב זבדיה כהן – ראב"ד

אני מצטרף לפסק דין של כבוד הראב"ד.

הרב דוד שני

לפנינו תביעת גירושין מטעם האישה.

עובדות והליכים

הצדדים נישאו בשנת 1997 ולהם ארבעה ילדים קטינים. הנישואין הם נישואין שניים לשני הצדדים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בשנת 2004 הגישה האישה תביעת גירושין לבית הדין באריאל, התקיימו מספר דיונים שבהם ביקש הבעל שלום בית. בסיוע בית הדין הגיעו הצדדים להסכמות על שלום בית כאשר הבעל התחייב לחפש עבודה וללכת לשיעורי תורה.

בי' באדר ב' התשע"ד (12.3.14) פתחה האישה תיק גירושין נוסף ובהמשך הגישה בקשה למתן צו הגנה כנגד הבעל. בתאריך י"א בסיוון התשע"ד (9.6.14) ניתנה החלטה על ידי בית הדין כי הצדדים יגורו בנפרד והבעל יצא מן הבית. נתקיימו מספר דיונים והוזמנו עדים, בית הדין התאמץ זמן רב להביא לידי הסכם. במסגרת ההסכם הסכימה האישה לוותר על כתובתה ועל חוב מזונות העבר בסך חמישים ואחד אלף ש"ח, בית הדין הציע גם כי המחלוקת על הדירה ב[...] תידון לאחר הגט, אך הבעל סירב להסכם ותובע שצריך לדון בהכול לפני הגט.

ובכן הוגשו סיכומים וכעת יש צורך למתן פסק דין.

טענות הצדדים

נצטט מטענות הצדדים.

טענות האישה:

בשנת 2004 היגשתי תביעת גירושין, הוא אנס אותי והתלוננתי במשטרה, הוא הטיל אימה בבית, הוא עצבני לא נותן כבוד, לא עובד ואינו מפרנס אותי ואת הילדים. בדיון שהתקיים בית הדין שכנע אותי לעשות שלום בית, בהחלטת בית הדין נאמר: 'הבעל יחפש עבודה וילך לשיעורי תורה'. למען שלום בית ביטלתי את התלונה והתיק נסגר. הוא לא עמד בהתחייבותו ולא השתנה. כל השנים ספגתי אלימות, ראיתי שאני לא יכולה להגן על עצמי ונכנסתי לדיכאון, לא יכולתי לתפקד. הוא ביזה אותי וקרא לי בשמות גנאי. כלפי הילדים מהנישואין הקודמים שלי התנהג באלימות פיזית ואיים עליהם 'אם תגידו לאמא, אני ארדוף אתכם'. משך אותי בכוח לחדר ובעל אותי בניגוד לרצוני וכן עשה בי מעשה סדום, פגע מינית בבתי. הגשתי תלונה במשטרה, הפרקליטות עוד לא נתנה החלטה להגיש כתב אישום. מרוב הצרות חליתי והתקינו לי קוצב לב. אני לא יכולה לחיות אתו אפילו יום אחד. הרס לי את שמחת החיים, אני רוצה שתחייבו אותו להתגרש.

תגובת הבעל:

בשנת 1997 עברתי תאונת דרכים, קיבלתי תשעה עשר אחוזי נכות, אך כדי לקבל קצבת נכות צריך לפחות עשרים אחוזי נכות. האישה התלוננה בשנת 2004 במשטרה כאילו תקפתי אותה והייתי אליים כנגדה וכנגד הילדים, והייתי במעצר. עד עתה לא הוגש כתב אישום כנגדי. כל טענותיה הן חסרות שחר ובמטרה לנשל אותי מזכותי ברכוש המשותף על פי איזון משאבים.

אני מנהל אורח חיים דתי ומחנך את הילדים ברוח הדת, אנו לא גרים יחד בגלל טענותיה השקריות על אלימות, ולצערי בית הדין קיבל את גרסתה. בתסקיר לשכת הרווחה מיום כ"ו במרחשוון תשע"ה (19.11.14) נכתב כי הילדים מגיעים בשמחה לפגוש את אביהם. בממצאי חקירת הילדים נכתב כי לא עלו ממצאים המעידים על פגיעת מינית בילדים. גם המשטרה בסיום החקירה לא מצאה ראיות לתלונת האישה והתיק נסגר. אני עברתי אירוע מוחי לפני שנה, לכן איני עובד אלא לעתים מזדמנות. אני מבקש לדחות את תביעתה לגירושין ורוצה שלום בית.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דיון והכרעה

כעולה מהתיק כבר בשנת 2001 – לפני שש עשרה שנה – התחילו מריבות בין בני הזוג, כאמור בשנת 2004 פתחה האישה תיק לגירושין.

בדיון בכ"ג אדר תשס"ו (23.3.06) הופיע העד הרב [...]:

אני מכיר את הצדדים הרבה זמן, האישה פנתה אלי כבר לפני חמש שנים, היו בעיות ביניהם. אני ואשתי דברתי איתם והמצב יסתדר וחזרו לשלום, אך לאחר זמן חזרו הבעיות ועוד פעם חזרו אלי לעזור להם.

באותו דיון טענה האישה כי הבעל לא עובד, לא לומד ולא מתפלל, וכי הינה מפחדת ממנו, הבעל אמר בדיון כי יש מריבות וצעקות הדדיות בבית. בהחלטת בית הדין ששידל את האישה ללכת לכיוון שלום בית נאמר כי הבעל מקבל על עצמו ללכת לחפש עבודה וכן ללכת לשיעורי תורה.

בכתב התביעה שהגישה האישה בי' אדר ב' תשע"ד (12.3.14) נטען: "שמונה שנים עברו ולא נעשה הרבה, לא עובד, ישן כל היום ולא לומד. הילדים חוו אלימות מהבעל. אני רוצה להתגרש."

על פי האמור אין ספק כי השלום לא שרר בבית הצדדים כבר שנים רבות, אולם לא הוגשה לבית הדין ראייה של ממש שיש בה כדי להוכיח את טענות אחד מהם.

לדיון בכ"ו באדר א' תשע"ו (6.3.16) הוזמנו עדים, הופיע העד [...] – ונצטט מהפרוטוקול:

"שאלה: האם היית מעורב בחייהם האישיים? מה הולך ביניהם?

תשובה: לא דבר משמעותי, אני יודע שהם לא במצב יחסי טוב.

שאלה: האם אתה זוכר שהיה אלימות במשפחה?

תשובה: לא ידוע לי."

כן הופיע העד [...]:

"שאלה: האם שמעת טענות הצדדים?

תשובה: לא זוכר בדיוק.

שאלה: האם היה מקרה של אלימות פיזית?

תשובה: לא ידוע לי."

המסקנה היא כי מעדות העדים אין לנו ראייה כלל.

התיקים שפתחה האישה במשטרה נגד הבעל על אלימות ועבירות מין הועברו לעיון בפרקליטות ועד היום הזה לא ניתנה החלטה, והמסקנה היא שגם מכך אין ראיות לטענות האישה.

בתסקיר לשכת הרווחה בעיריית בני ברק מיום כ"ו במרחשוון התשע"ה (19.11.2014)

נאמר:

בחקירה עלו ממצאים המצביעים על התנהגות אלימה כלפי חלק מילדי המשפחה. לא עלו ממצאים המעידים על פגיעה מינית כלשהי. מצוות המרכז נמסר כי הילדים מגיעים בשמחה לפגוש את אביהם ומתחבקים עם אבא.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גם כאן, המסקנה הנראית לבית הדין היא שאין ראיה מהתסקיר להוכיח מי מהצדדים דובר אמת.

כך או כך, ברור לבית הדין כי אין כל אפשרות לאחות את הקרע בין בני הזוג. הבעל צירף לתיק מכתב מהרב [י'] "רב ומורה צדק לעדת הספרדים" מתאריך א' בכסלו תשע"ה (23.11.14):

לכל מאן דבעי,

זכינו כמה פעמים לעשות שלום בית בין בני הזוג ונראה שרק על ידי ייעוץ זוגי של מומחים אפשר יהיה להחזיר השלום והשקט בגבולם.

אולם האישה חזרה וצירפה לתיק מתאריך כ"א בסיוון תשע"ה (8.7.15) מכתב מאתו רב [י']:

לכבוד בית הדין הנכבד,

הצלחנו להשכין שלום לאחר שהבעל קיבל על עצמו להתנהג כשורה וללא אלימות פיזית ומילולית, אך לצערי כעבור זמן מה התלוננה האישה בפני על מקרים קשים שהתרחשו בביתה והחליטה לעזוב את העיר ל[...]. כיום נוצרה איבה גדולה ופער גדול שנראה לעניות דעתי שאין אפשרות לאחות את הקרעים ביניהם.

בית הדין סבור כי הבעל חייב לגרש את אשתו ולהלן הטעמים שיש בהם להגיע למסקנה זו:

1. בית הדין מתרשם כי הבעל לא מעוניין בשלום בית אלא משתמש ב'סמט קסם' – 'שלום בית' כדי להשיג הישגים רכושיים בתמורה לגט. בשלוש השנים האחרונות לא עשה הבעל שום מאמץ לנסות להחזיר את אשתו ולפייסה, לפיכך ברור שבקשתו לשלום בית אינה כנה. המילים 'שלום בית' אינן 'סיסמה', והבעל צריך להוכיח את רצינות דבריו. הצדדים פרודים שלוש חודשים, וברור לבית הדין שהבעל אינו רוצה את האישה והם מורדים זה על זה. לכן צריך הבעל לתת גט לאשתו.
2. בית הדין סבור כי טענת האישה שאין היא רוצה בבעל היא מבחינת 'מאיס עלי באמתלא מבוררת'.

כפייה ב'מאיס עלי' ב'אמתלא מבוררת'

כתב הגר"א יי קוק זצ"ל בספר עזרת כהן (סימן נו):

אף על פי שאין אנו רשאים לצאת מגדרן של רוב הפוסקים החולקים על הרמב"ם ורש"י ורשב"ם הסוברים דכופין לגרש ב'מאיס עלי' ודבריהם מובנים מאד היכי דאיתנהו טענות חשובות ומכריעות מצד האישה כנידון דידן, מכל מקום מפני חומר אשת איש אין אנו נוהגין לכוף לגרש. אבל מכל מקום מאחר שמצד הדין חייב הוא להוציאה מתחת ידו כסברת הרמב"ם שלא תהיינה בנות ישראל כשבויות כיון שהיא אומרת 'מאיס עלי' בטענות מבוררות, והוא מעכב אותה שלא תוכל להינשא לאחר שיפרנס ויזון אותה, ודאי סברא אלימתא היא שצריכים לחייבו במזונות.

ובספר היכל יצחק (אבן העזר חלק א סימן ב אות ד) כתב להוכיח כסברה זו מדברי הרא"ש בשו"ת (כלל לה סימן א) בעובדא שנישאת על ידי נוכל בתרמית שכופים אותו לגרשה וסמך על

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הפוסקים שדעתם לכפות בטענת 'מאיס עלי', ואף על פי שדעת הרא"ש שאין כופים ב'מאיס עלי', והטעם הוא שבמקרה שיש יסוד חזק להניח שבאמת היא טוענת 'מאיס עלי' סומכים על דעת הרמב"ם ודעימיה. ודון מינה בכל עניין שדעת בית הדין מתיישבת בזה.

כיוצא בזה כתב הגאון הרב יוסף שאול אלישר בעל הישא ברכה בספרו מעשה איש (ומביאו הציץ אליעזר חלק ה סימן כו) לבאר הסתירה – שבמקום אחד (כלל לה סימן א הנ"ל) סמך הרא"ש על דעת המתירים לכפות ב'מאיס עלי' ואילו במקום אחר (כלל מג סימן ו) כתב באריכות שאין כופין וכל המעשה בטענת 'מאיס עלי' מרבה ממזרים בישראל – ותירץ לחלק דבזה (כלל לה) טענה שהוא מאוס עליה בטענת מבוררת ונתנה 'אמתלא' לדבריה שהיא אישה בת טובים ואין ראוי שידבק בה, ובזה (כלל מג) מדובר בטוענת בסתם 'מאיס עלי' בלי שום טעם ולכן לא כופים.

אמנם החזון איש (סימן סט אות כג) הסביר את כוונת הרא"ש בדרך אחרת:

אין דברי הרא"ש אלא בפיתה אישה שאינה ראויה לו והוא ידע שלא תתפייס עמו לעולם, אלא רצה להערימה שתהא אגודה ביה ויוציא כסף בעד הגירושין או רצה לצחק בה וכיוצא בזה, וקדשה בצנעה שלא כדרך כל הארץ רק שהבהילה בפיתוים לפי שעה. ובזה דעת הרא"ש דמן הדין הפקיעו חכמים הקידושין וכדאמר ביבמות (קי ע"א) [...] וזה מבואר מטעם דעיקר דבריו הוא משום הפקעת קידושין, אלא שלא סמך הרא"ש על זה לחוד וסמך על שיטת הגאונים דכופין ב'מאיס עלי'.

כפייה במקום צורך השעה

ועיין בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ד סימן כא וחלק ה סימן כו) שכתב דבמקום 'אמתלא מבוררת' ויש בכך צורך השעה יש מקום לכפייה. והביא עוד משו"ת חוט המשולש (סימן ב) וזו לשונו:

הנך רואה שהרא"ש והטור והרשב"א ואור זרוע והתשב"ץ הם רוב בניין ורוב מניין שמחמירים שלא לכוף בגט, והרי כולם הסכימו במה שנראה להם לפי אותו נידון לכוף, מר מחמת חשש שילך לעיר אחרת שלא מרצונה, ומר מחמת שמצערה ומשליכה מביתו, ומר מחמת מחלוקת וקטטה ורעבון. העולה מדבריהם ז"ל דאפילו לדעת הסוברים שלא לכוף, אם יש צורך שעה בכפייה יכופו דאין לדיין אלא מה שענינו רואות. ומזה יש ללמוד לכמה דברים אחרים שאם יארעו יש בהם כדי להתיר הכפייה לכולי עלמא, ובלבד שתהא כוונת הדיין לשם שמים ויחקור על הדבר כראוי.

ומסיק הציץ אליעזר במסקנתו:

מכל האמור יש כר נרחב לדון בדבר כפייה לגרש במקום שישנו בטענת ה'מאיס עלי' אמתלא מבוררת, ובית הדין רואה צורך השעה לכוף את הבעל לגרש כדי שלא תצא לתרבות רעה.

ועוד כתב (חלק ה סימן כו):

חומר השעה המיוחדת שאנו חיים בה בתקופתנו [...] וכן בראותנו פרצת הדור הצעיר המנוער מתורה ויראת שמים [...] וכמה פעמים הרי אוננו שומעות ולא זר מהמכשולים הגדולים שהנשים נכשלות ומכשילות את הרבים באיסור אשת איש [...] ולפי הדור שלפנינו נדמה שהחשש של תרבות רעה הוא יותר גדול ויותר חמור מהחשש שמא יתנו עיניהן באחר [...]

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והוסיף שכדי שלא יחשוש הדיין שמא יכנס בחשש של גט מעושה, יש לו דרך נוספת שיכופו אותו במזונות מעוכבת ואין זה נקרא ממש כפייה לגט, אלא כפייה דרך ברירה או לגרש או לשלם מזונות, ובאופן זה ודאי אנו יוצאים מחשש גט מעושה.

במסקנתו כותב הציץ אליעזר:

יש מקום שפיר להחליט ולומר שבמורדת בטענת 'מאיס עלי' באמתלא ברורה אחרי עבור שנים עשר חודש ממרידה, אפשר לכל הדעות לכופף את הבעל לגרש בדרך ברירה, דהיינו אם לא יגרש לחייבו במזונות לאשתו כשהיא יושבת בנפרד ממנו. ואם צורך השעה דורשת, אפשר להתנהג כך גם בתוך שנים עשר חודש.

ויש להביא ראיה מתשובת הריטב"א (סימן קכב) שם דן בטוענת 'מאיס עלי' שלא כופין:

[...] וכן אם המעשה הרע שהם עושים גורם להחטיא נשותיהן בדברי עבירה ואיסור ואי אפשר להרחיקם מן העבירה בכפייה אחרת, אז אפשר לכופף שהרי אין אדם דר עם נחש בכפייה אחת. אבל בלאו הכי, אין כופין אותם לגרש בטענת 'מאיס עלי' גרידתא.

אמנם לכאורה יש לחלק: שם מדובר שאי אפשר להרחיקם מעבירה בכפייה אחרת והוא הגורם להחטיא אותה. אבל אפשר לומר שאין לחלק, שהרי גם ב'מאיס עלי' – בזה שמעגן אותה ולא נותן לה גט, הוא גם גורם להחטיא אותה במציאות זמננו. לצערנו, לא פעם שמענו בבית הדין "אני כבר לא יכולה לחכות אם לא ייתן לי גט", "כמו שהוא הולך עם אישה אחרת וחי את חייו גם לי מותר לחיות עם גבר אחר".

וכן כתב הרב יצחק ובעז (חלק א סימן קל) באחד שאין בידו לפרנס את אשתו:

וחוששין אנחנו פן יהיה סיבה ועילה, עד שיחטיאה יצרה בראותה צרת נפשה, ותפרוק מעל צווארה עולה, עול דת יהודית ותבעוט במצות נורא עלילה.

ועיין בדברי מרן הגאון הרב עובדיה יוסף בספרו יביע אומר (חלק ג אבן העזר סימן יח אות יג):

ובאמת, שאפילו לדעת הפוסקים דסבירא להו שאין כופין אותו להוציא בטענת 'מאיס עלי' יש אומרים שמצוה מוטלת על הבעל לגרשה ומכל שכן כשיש חשש שעל ידי השהייתו תצא לתרבות רעה וכדאשכחן בשטה מקובצת (כתובות דף סד ע"ב) שכתב וזו לשונו: 'כתב רבנו יונה דאף על גב דאין כופין לתת גט באומרת 'מאיס עלי' היינו כפייה בשוטים, אבל בית הדין מודיעין לו שמצוה לגרשה [...] ורבנו תם היה אומר שאפילו זה לא נאמר לו אלא שאם ימלך בית הדין נותנין לו עצה לגרשה לאלתר'. והרמ"א בהגה (ביורה דעה סימן רכח סוף סעיף כ) כתב שהאומרת 'מאיס עלי' חייב להוציא, והעיר הט"ז (שם) דהיינו לדעת הרמב"ם אבל לא קיימא לן הכי באבן העזר (סימן עז). ולפי האמור דברי הרמ"א יש להם על מה שיסמוכו, הוא רבנו יונה הנ"ל. וכן העיר ידידי הגאון רבי אליעזר יהודה וולדינברג שליט"א בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ה סימן כו אות ד) מדברי הנודע ביהודה (קמא חלק יורה דעה סימן סח) שמביא דברי הרמ"א הנ"ל לפסק הלכה ותומך בה יסודותיו, אלמא שיש לשיטה זו מקום להשתמש בה בכל עת מצוא לפי העניין ולפי צורך הזמן והשעה בהתאם למסיבות והכל לפי ראות עיני הדיין. וגם אני בעניי אומר שבזמן הזה דאחסור דרי בארצות החופש והדרור, ואיש הישר בעיניו יעשה ורבתה החוצפה בעולם, והניסיון הורה שכאשר עוזבות את בעליהם בטענת 'מאיס עלי' ואשתהווי אשתהו מבלי לפטרן בגט, הולכות ויושבות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עם גברים אחרים, וגם בוש לא יבושו ומרבין ממזרים בעולם ובכהאי גוונא
אמינא קלקלתן תקנתן [...] וכל שכן כשהיא צעירה ויש חשש ממשי שתצא
לתרבות רעה, ואין סיכויים כל כך שתחזור לבעלה, שנראה שהרוצה לעשות
מעשה לכופו להוציא יש לו על מה שיסמוך שהרי חזרה חששת הגאונים פן
תצא לתרבות רעה למקומה, והכל לפי העת והזמן [...]

החילוק שבין כפייה לחיוב

אף אם נאמר כי אין לחלק בהכי ואין לכופ, מכל מקום יש לומר כי לחייב שאני ואף לדעות
שארין כופין ניתן לומר שניתן לחייב. אמנם אין דברים אלו פשוטים ונחלקו בהכי הדעות.

במשפטי שאול (סימן יט) הובאו דבריו של הגרי"ש אלישיב:

בעניין טענת 'מאיס עלי' לאלה הסוברים שאין כופין אם על כל פנים
מחייבין אותו לגרש, כבר הזכרנו בזה במקום אחר, ונסתפק כאן לציין מה
שכתב השטה מקובצת (כתובות דף סד עמוד ב):

"וכתב רבינו יונה ז"ל דאף על גב דאין כופין לתת גט באומרת 'מאיס
עלי' היינו כפייה בשוטים אבל בית דין מודיעים לו שמצווה עליו
לגרשה ונותנין לו עצה שיגרשנה ואם לא יגרשנה האי מאי דאמרינן
האי מאן דעבר אדרבנן מצווה למקריה עבריינא ורבנו תם ז"ל היה
אומר שאפילו זה לא נאמר לו אלא שאם יבוא להימלך אם יגרשנה
בלא כתובה בית דין נותנין לו עצה שיגרשנה לאלתר."

היינו שלדעת רבנו תם אין שום חיוב על הבעל לגרש את אשתו בטוענת
'מאיס עלי'.

(והגרי"ש ישראלי עצמו במשפטי שאול שם חלק ונקט שעל כל פנים לחייב במזונות – כמדובר שם –
אפשר ואין בהם חשש כפייה על הגט, ור' עוד להלן – דבריו במקום אחר).

אמנם עיין דבריו של הגרא"י קוק (עזרת כהן סימן נו) שהובאו לעיל שכתב:

אבל מכל מקום מאחר שמצד הדין חייב הוא להוציאה מתחת ידו כסברת
הרמב"ם שלא תהינה בנות ישראל כשבויות כיון שהיא אומרת 'מאיס עלי'
בטענות מבוררות, והוא מעכב אותה שלא תוכל להינשא לאחר שיפרנס ויזון
אותה, ודאי סברא אלימתא היא שצריכים לחייבו במזונות.

ודעת הגאון הרב שאול ישראלי מובאת במשפטי שאול (סימן כ אות ב):

מאחר שממילא אין האישה אצלו הרי זה מידת סדום שמעגן את אשה זו
שארין לטפול עליה אשמה בהיותו מאוס עליה. ואם אמנם אין עושים מעשה
להוציא מאדם את שלו [...] מכל מקום מידי חיוב לא יצא. ואם עושה זאת
מחמת נקמנות הרי זה עובר באיסור תורה של לא תקום.

דעת הגאון הרב מרדכי אליהו – בספרו מאמר מרדכי (חלק ב סימן יא):

בכלל מורדת עם אמתלא זה תלוי כפי ראות עיני בית הדין כי לכל מורדת
אמתלא אבל אם האמתלא מתקבלת או לא זה קובע ומחליט בית הדין.
ובנידון דידן נכון הוא שהבעל דורש ורוצה שלום בית, אבל כנראה היחס
אליה בעבר המאיסוהו עליה [...] ואם כן אם היא טוענת 'מאסתיהו' אף על
פי שאין אנו דנים בזה כהרמב"ם (גירושין יד, ח) שכופין, אבל שמצווה לגרש
ולא לעגן בת ישראל דין הוא.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וראה פסק בית הדין הגדול בראשות הראשון לציון הרב בקשי דורון, הרב דיכובסקי והרב הורוביץ (תיק מספר נו 291) שפסקו כך בנושא דומה.

ועיין גם בתיק מספר 819158/3 (בבית הדין הגדול) דבריו של הגר"ח איזירר:

בשנת תשכ"ט יצא לאור ספר עזרת כהן להראי"ה קוק [...] ובו פסק דין מקיף שיש לחייב גט בטענת 'מאיס עלי' כשאינה בחזקת משקרת. ואמר לי מו"ר הגאון רבי יוסף כהן אב"ד ירושלים כי אילו היה הפסק דין ידוע לדייני בתי הדין בשנים תשט"ו-תשכ"ט, היו סומכים עליו ולא מתלבטים [...]

וכן כתב הגאון הרב שלמה עמר, לשעבר הרב הראשי, בספרו שמע שלמה (חלק ג אבן העזר סימן יח אות ז).

ומכאן כמו שכתבתי לעיל שיש לחייבו לגרשה משום שמואסת בו – וכפי שבית הדין כולו התרשם, היא אכן מואסת בו בכנות ויש לה אמתלות הנראות לבית הדין.

וחמי, הגאון הרב עזרא בצרי, אמר לי דעתו שב'מאיס עלי' באמתלא מבוררת' על בית הדין לחייב את הבעל בגט.

הרחקות דרבנו תם

ויש לומר שאף למי שאומר שאין לחייב בטענת 'מאיס עלי', מכל מקום יודה שניתן לעשות לבעל הרחקות דרבנו תם.

עייין מה שכתב מרן ביביע אומר (חלק ח אבן העזר סימן כה):

והנה בשו"ת מהרי"ק (שורש קב) כתב הנה ידוע שרבנו תם הפליג לאסור לכוף את הבעל לגרש בטענת 'מאיס עלי' [...] אך כל רבותינו שוו בדבר ותגזרו באלה חמורה, על כל איש ואישה מזרע בית ישראל שלא יהיו רשאים לדבר עמו, ושלא לישא וליתן עמו, ושלא להרוויחו להאכילו [...] אם לא יגרש ויתיר את אשתו, כי בזה אין כפייה עליו, שאם ירצה ימצא לו מקום ללכת שם, והוא לא ילקה בגופו מתוך נידוי זה, אך אנו נתפרד מעליו עד כאן לשון רבנו תם, הרי לך בהדיא שאפילו בטענת 'מאיס עלי' דסבירא ליה לרבנו תם שאין כופין את הבעל לגרש אף על פי כן סבירא לרבנו תם שיכולים לעשות הרחקות וכן פסק הרמ"א (בסימן קנד סעיף כא), אולם ראיתי למהריב"ל בתשובה (חלק ב סימן יח) שכתב על דברי רבנו תם שאפשר לעשות הרחקה: [...] מכל מקום לא ראינו לרבני הדור הזה שנהגו בכך ואדרבה זכורני כי פעם נועצו לב יחדיו רוב החכמים וחשבו לעשות ההרחקה הזאת, ורב גדול ומוכהק שהיה בימים ההם מיחה בדבר'. ואפשר לומר כי מה שלא נהגו בכך משום דלא אכשור דרי, ויותר קשה להם ההרחקה מן הנידוי, ואם הנידוי הוא כפייה כל שכן ההרחקה הנ"ל [...] אך המהריב"ל עצמו כתב (בחלק ב סוף סימן עט): 'ומיראי הוראה אני ולא אסמוך להקל לכוף בשוטים או בנידוי, אבל לעשות הרחקה דרבנו תם, אף על פי שכתבתי צדדים להחמיר, מכל מקום דעתי נוטה להקל, ואם יסכימו עמי מחכמי העיר בעלי הוראה, להחזיק בזאת ההרחקה בנידון דידן גם אני מסכים עמהם'.

ועיין בספר תשובות והנהגות (חלק ג סימן תיח) באופן שהבעל נהיה חילוני וחי עם אישה אחרת ומסרב לתת גט, והאישה טוענת 'מאיס עלי' באמתלא זו. ופסק שמותר לעשות לבעל הרחקות דרבנו תם – שאסור לעשות משא ומתן אתו, מפני שאינו שומר תורה ומצוות. לפי זה גדר הכפייה היא שיהיה דתי [או יגרש] דבלאו הכי חייב וכופין על זה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ושוב הניף ידו (בחלק ה סימן שמד) ומסקנת דבריו כי יש מקום לעשות הרחקות בעניין 'מאיס עלי', וזאת לאחר שניכר לעיני בית הדין כי אין סיכוי כל שהוא לשלום בית.

ועיין גם בשורת הדין (חלק ה עמוד רל), במאמרו של הגר"ח צימבליסט, שכתב שבעת עיגון וצורך אפשר לעשות הרחקה.

גדר 'אמתלא מבוררת'

לעיל הובאו דבריהם של כמה מהפוסקים שבמקום שיש חזקה אלימתא יש צד לומר שגם החולקים על דברי הרמב"ם יודו בהכי. ברור כי לחזקה אלימתא זו לא די באמתלא ברורה, שהרי המקור לגדר האמתלא הברורה הוא דברי הרא"ש בשם מהר"ם שכתב שיש לדון בהכי דינא דמתיבתא וכתב בצורה ברורה שעל כל פנים אין כופין. ולפי זה אם נרצה לומר כי אפשר לכופ בהכי, צריכים אנו לומר כי מדובר באמתלא נוספת שאינה משאירה מקום לספק כלל.

דומים הדברים לדברי הרשב"ש שהביא מרן הבית יוסף (בסימן עז):

על אישה שטענה 'מאיס עלי' שקודם נישואין היתה מואסת אותו ואמה השיאתה לו בעל כורחה, נראה דאפילו לאומרים שאין כופין לגרש בטענת 'מאיס עלי' יודו בזה, שמה שאמרו שלא לכופ משום דחיישינן שמא עיניה נתנה באחר אם הדבר מפורסם שבעל כורחה נישאת לו נסתלקה חששא זו, דהא ה"ר מאיר כשהיתה נותנת האישה טענה ואמתלאה לדבריה למה הוא מאוס עליה היה כופה לגרשה. עד כאן לשונו. ואחר כך כתב [הרשב"ש] שלעניין מעשה לא היה מקל בכך.

אמנם הובאו קודם דעות כי ניתן לכופ בעניין 'מאיס עלי' כשמצטרף לכך טעם של צורך שעה ודעות שעל כל פנים ניתן לחייב, ונראה כי דעות אלו אמורות גם על הדין הכללי של אמתלא מבוררת, ושעל כל פנים חיוב איכא בהכי.

מעשה יש לנו לדון מהו גדר האמתלא המבוררת שבהכי נפסק שיש דינא דמתיבתא.

דינא דמתיבתא הביא הרמ"א להלכה (בסימן עז סעיף ג):

ויש אומרים דכל זה באינה נותנת אמתלא וטעם לדבריה למה אומרת 'מאיס עלי', אבל בנותנת אמתלא לדבריה, כגון שאומרת שאינו הולך בדרך ישרה, ומכלה ממונו וכיוצא בזה, אז דיינינן לה כדינא שתקנו הגאונים (טור בשם מוהר"ם מרוטנבורג) ונקרא דינא דמתיבתא [...] ואין כופין אותו לגרש, ולא אותה להיות אצלו (גם זה בטור בתשובת מוהר"ם). ואין חילוק בין אם תפסה או לא, אלא בטענת מאיס ואינה נותנת אמתלא מבוררת לדבריה, אבל מכל מקום נותנת אמתלה ואין בזה רמאות, והבית דין ידונו בזה לפי ראות עיניהם (מהרי"ו סימן כ).

והנה אמתלא זו שכתב מהר"ם שיש לנהוג בה דינא דמתיבתא נחלקו בה הפוסקים: דעת הב"ח (אבן העזר סימן עז) וכן הכריע בתשובת חוט משולש דאין צורך שתוכיח האישה את טעם המאיסות לפני בית דין ודי בכך שתטען טענת מאיס מטעם הגיוני ואף שאינה יכולה להוכיח כן ואף שהבעל מכחישה, וטעם הדבר הוא מחמת שמלכתחילה כל טענת מאיס נאמרה על ידי טענת האישה וללא הוכחה, אלא שאם אין האישה יכולה לנמק טענתה או שטוענת דבר שאינו ברור אם כן יש לחשוש להערמה ואין בה דינא דמתיבתא. אמנם דעת הבית שמואל (שם ס"ק לג) והחלקת מחוקק (שם ס"ק לג) שפירוש אמתלא מבוררת הוא בירור בעדים (או – לחלקת מחוקק –

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

באופן שניכר ונראה בעיני בית הדין), ואם אינה יכולה לברר על ידי עדים – אף אם טענתה נראית הגיונית – מהני רק (לעניין ההשלכות הממוניות של טענה זו) "אם תפסה".

וזה שכתב הבית שמואל דבעי בירור על ידי עדים, נראה דלא כתב כן בדווקא, אלא שיתברר הדבר לבית הדין (וכדברי החלקת מחוקק) שהרי הבית שמואל עצמו (בס"ק כז) נקט "אם נותנת אמתלא מבוררת ונכרת לבית הדין שהוא אמת" ולא הזכיר עדים. גם בקיצור הדינים כשדן לגבי אמתלא מבוררת כתב "ואמרה טענה מבוררת ומבוררת דבריה" ולא הזכיר דבעי בעדים, אלא שכשנקט מה לא נקרא טענה מבוררת כתב "ואם אינה יכולה לברר דבריה על פי עדים אז הוי טענה שאינה ברורה", והיה נראה לומר כי עדים דנקט לאו דווקא וכל שבית הדין משוכנע כי באמת 'מאיס עליה' הרי שיחשב לטענה מבוררת. ועיין בלשכת הסופרים (הגהות מהחתם סופר ומהכתב סופר הובאו בסוף השולחן ערוך) ש'עדים' שנקט הבית שמואל – לאו דווקא.

ובאמת, במקור הדברים שהם דברי מהר"ם לא מוזכר דבעי עדים וכך לשונו בהגהות המרדכי (אות רצ): "ודווקא בנותנת אמתלה אמתית למה מורדת עליו".

ועוד שם: "דלא מקרי אמתלה אלא כשנותנת אמתלה המבוררת לטובי העיר".

אמנם עיין בשו"ת דברי מלכיאל (חלק ג סימן קמה):

דבאשה מבואר בפוסקים (בסימן עז) דבעינן טעם מבורר כגון מחמת חולי או שהולך בדרך רע ומאבד מעותיו עיין שם, וגם שיהיה הבירור בעדים עיין שם, אבל לא כהא דנידון דידן שאין הטעם מבורר.

ושם איירי בעניין שהאיש עזב את הבית "כמו ארבע עשרה שנה" ואינו מוכן לחזור באמרו שמאיסה היא עליו, והחשיב שם הדבר כטעם שאינו מבורר. ולפי מה שכתבנו נראה בפשטות לא כך מדברי הפוסקים, דלא מבעיא לשיטת הב"ח והחוט משולש דכל עניין הבירור הוא לאפוקי מחשש ערמה ואין צורך להוכיח כן, אלא אף לשיטת הבית שמואל נראה כי כל שיוכח הדבר לבית הדין סגי בהכי, ואין לנו לאפוי פלוגתא מאחר וברור כי מלכתחילה לא נאמרה התקנה באופן של הוכחה, וכל הבירור הוא כדי לאפוקי מחשש ערמה אם כן מסתבר כי במקום שהדברים ברורים לבית הדין סגי בהכי.

ועיין גם בשו"ת בית אפרים (אבן העזר סימן קכו) שכתב שאין צורך להוכחה בעדים.

בעניין שלפנינו נראה לבית הדין כי טענת האישה היא בבחינת אמתלא מבוררת, וזה הן מבחינת התרשמות בית הדין מהאישה ומהתנהלות ההליך.

כך בית הדין מגיע למסקנה כי האישה מואסת בבעלה:

כבר לפני חמש עשרה שנה התחילו המריבות בין הצדדים, כבר אז נעשו ניסיונות לשלום והאישה הסכימה ללכת לכיוון שלום בית כפי שהעיד הרב [ה'], אך השלום לא החזיק מעמד והאישה פתחה פעם נוספת תיק לגירושין. בית הדין ערך להם הסכם שלום בית ובו הבעל התחייב לעבוד וללכת לשיעורי תורה, ושוב פתחה האישה תיק לחייבו בגט בשנת 2014 וטענה כי שום דבר לא השתנה. האישה פתחה תיק לגירושין, הבעל לא הופיע בדיון הראשון, בדיון השני טען שאין לו ייצוג וביקש לדחות את הדיון – בית הדין רואה בדחייה "משיכת זמן" כאמצעי להתיש את האישה ולהכריחה לקבל את תנאיו לגט.

דברים אלו מבוססים על התרשמות בית הדין מהצדדים ומההליך.

אכן בכך לבד לא די כדי לבסס טענת 'מיאוס', אולם במקרה שלפנינו מבהירה האישה את מאיסותה מהבעל בין השאר בטענה כי אנס אותה וכי ביצע בה מעשה סדום, תגובת הבעל בדיון

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הייתה "לא עשיתי". מבעל שמשתייך למגזר החרדי, שאשתו מאשימה אותו במעשים חמורים ביותר, אונס ומעשה סדום – היה מצפה בית הדין לשמוע תגובת חריפה כנגדה, אך הבעל אמר מילה אחת בלבד "לא". בית הדין מתרשם שהאישה היא דוברת אמת, בבחינת "אין אישה מעיזה בפני בעלה". מתקבל ומסתבר שלאישה אכן כבר נמאס ואינה מוכנה לחיות אתו אפילו דקה אחת.

אין אישה מעיזה פניה בפני בעלה – בזמן הזה

והנה אישה האומרת לבעלה "גירשתני" נאמנת משום ש"אין אישה מעיזה בפני בעלה" – זו דעת השולחן ערוך בסימן י"ז (סעיף ב), והרמ"א חולק וכתב: "יש אומרים בזמן הזה דנפיש חוצפא ופריצותא אינה נאמנת אלא לחומרא דאיתרע ליה חזקה דאינה מעיזה."

ובסימן קנ"ד (סעיף ז):

אם טוענת שאין לו גבורת אנשים לבוא עליה, ושואלת גט, והוא מכחישה יש אומרים שהיא נאמנת [...] במה דברים אמורים כשאינה תובעת כתובתה. אבל אם תובעת כתובתה אינה נאמנת ואף להוציא אין כופין.

וכתב הרמ"א: "ויש אומרים דבזמן הזה שיש נשים חצופות אינה נאמנת, ומכל מקום במקום שיש אמתלאות ואומדנות שאומרת אמת נאמנת."

ועוד כתב: "אם טוענת שבעלה אינו שוכב עמה ואינו בא עליה, דינה כדין טוענת שאין לו גבורת אנשים."

וכתב הפתחי תשובה (ס"ק יט):

עייין בספר גבורת אנשים (סימן טז) שכתב: זהו מהמרדכי בשם מהר"ם ולא הוזכר זה בשום פוסק יותר ואדרבה כל הפוסקים וכל האחרונים כתבו בסתם נאמנת, וקצתם הורו הלכה למעשה בדורותיהם, והעתיק שם דברי מהר"ם בן חביב (סימן לג) ותשובת רש"ך (סימן קס) ומהרי"ק (שורש עב) ובנימין זאב (סימן קסו).

בנידון דידן האישה מאשימה את בעלה במעשים חמורים המבזים גם אותה, ויש לדון האם נאמנת במה שטוענת שאנס אותה וכפה אותה בכוח לקיים יחסים וכן שעשה בה מעשה סדום, האם אמרינן שנאמנת משום דרב המנונא (כתובות דף כב ע"ב) דאין אישה מעיזה בפני בעלה?

הריטב"א בכתובות (דף כג ע"א) כתב: "הטוענת על בעלה שבא עליה בנדתה והוא כופר אינה נאמנת מדרב המנונא, הבו דלא להוסיף עליה ואין לנו להאמינה במידי דמשוי ליה רשיעא." וכן כתב הרדב"ז בתשובה (חלק ג סימן תז) דאין להאמינה מדין אין אישה מעיזה באופן שהיא שוויא ליה רשע.

אך קשה מדברי הריטב"א עצמו בסוף נדרים (דף צא ע"א) שכתב דטוענת שאינו בא עליה כלל נאמנת "דכיון דבעלה ידע בה לא משקרא והוי ליה כאומרת גירשתני שנאמנת", וקשה הרי עובר בלאו ד"עונתה לא יגרע" והיא טוענת שהוא רשע שעובר בלאו, ויש מתרצים שלא כל האנשים יודעים שהמורד מתשמיש עובר על לאו ד"עונתה לא יגרע", אך זה דוחק שהרי כל עיקר חיי הנישואין הם שאר, כסות ועונה וברור לכול שבעל שלא חי חיי אישות עם אשתו עובר איסור.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ומדברי הרמ"א שהשווה דין טוענת שאין לו גבורת אנשים לדין "אינו בא עלי", רואים שאפילו עושה אותו רשע שאינו מקיים מצוה עונה נאמנת (אמנם לפי ביאור הש"ך בדברי רמ"א, שיוכא להלן, אין מכאן ראייה).

וכתב מרן הראשון לציון פאר הדור הרב עובדיה יוסף ביביע אומר (חלק ד סימן יא אות א) אחר שהביא דברי מהר"ם שהיום נשים חצופות ואין להאמינה:

ובשו"ת מהרל"ח (סימן לג) כתב וזו לשונו:

"שלהורות הוראה כללית לחלק בזה בין דורות הראשונים לדורות אחרונים כדעת מהר"ם ז"ל בתשובה אינו נראה לעניות דעתי מטעם דאיכא אמבוהא רבתי מרבנן בתראי שאין מחלקים כלל, הרא"ש בכל תשובותיו וכו' וכן כתב בעל הטורים. גם הרשב"א בתשובתיו הורה כן הלכה למעשה וכן פסק הר"ן. וכן פסק הריב"ש בתשובה הלכה למעשה. וראוי לעשות מעשה כדבריהם"

[...] גם בתשובת מהריב"ל (חלק ג סימן קא) כתב דסברת מהר"ם בזה היא סברת יחיד [...] וכ ראיתי להגאון מהר"א הלוי בשו"ת זקן אהרון (סימן קעד) שנשאל בנ"ד והעלה דשפיר מהימנא כיון שהם דברים בינו לבינה והוא יודע בהם חזקה אין אישה מעיזה בפני בעלה [...] והכי נמי מסיק העדות ביעקב הנ"ל (בסימן לו) בנידונו שטוענת שבא עליה שלא כדרכה שכופין אותו להוציא [...] אבל לעניין מעשים מכוערים כאלה שהם דברים שבסתר בשעת הזיווג ואין אדם דר עם נחש בכפיפה, שעניה זו מסורה בידו ואין בידו לעשות תקנה לדבר – הנוכל לתת לו שומר על הפתח כל הלילות וכו' [...]

במסקנתו כותב מרן: "ועל כל פנים אתה הראת לדעת כי רוב הראשונים והאחרונים הסכימו בזה דלא כמהר"ם וכן כתב הגאון הרב יצחק אלחנן בשו"ת עין יצחק (חלק ב סימן לד)."

לפי זה יוצא שאישה נאמנת גם כשאומרת שהיא מכריח אותה לשכב עמו בעת נידתה שעושה אותו רשע מדרב המנונא.

ועיין עוד בכתב סופר (חלק אבן העזר סימן קג) שהביא ראייה שנאמנת מתשובת הרא"ש (כלל מג) שדן בטוענת שאין לו גבורת אנשים והבעל מכחישה דהיא נאמנת מטעם דרב המנונא, ואף על פי שהיא אומרת שהוא עובר בלאו ועונתה לא יגרע וחשיב רשע, היא נאמנת. ועוד כתב שם שנאמנת בצירוף שמבזה נפשה בפני בית הדין.

ובמשפטי שאול (סימן יט) דן באישה שטענה שבעלה בא עליה שלא כדרכה, והביא דעתו של הגרי"ש אלישיב שאינה נאמנת וכדעת הריטב"א והרדב"ז ודחה את ראיית הכתב סופר, ומסקנתו כי האישה אינה נאמנת לעשות את בעלה רשע, וכן שהיום בזמננו הנשים חצופות ואין להם חזקת "אין אישה מעיזה בפני בעלה".

אך מנגד דעת הגאון הרב ישראלי עצמו (שם) שאישה הטוענת שבעלה בא עליה שלא כדרכה נאמנת, אף על פי שמכחישה ואף על פי שהיה קטטה בינו לבינה, כל עוד לא הוחזקה שקרנית.

אמנם שיש לדון בכל זה מעניין אחר, דהנה כתב הש"ך (בספר גבורת אנשים) שמה שאישה נאמנת לטעון כי אינו שוכב עמה כדברי הרמ"א הוא באופן שטוענת אינו יכול לבוא עליה מחמת המציאות, אמנם בטוענת אינו בא בפועל שוב אינה מעיזה פניה כלל, שהרי אינה מחייבת אותו להוציא ויכול הוא לתקן הדבר. ועיין בפתחי תשובה (בסימן קנד ס"ק כג) שהביא עוד פוסקים הסוברים כך וטעמם דהנה מצינו (בסימן עז סעיף ד) דברי השולחן ערוך שמקורם ברמב"ם:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

איש ואשתו שבאו לבית דין, הוא אומר: "זו מורדת מתשמיש", והיא אומרת: "לא כי אלא כדרך כל הארץ אני עמו", וכן אם טענה היא ואמרה שהוא מורד מתשמיש, והוא אומר: "לא כי אלא כדרך כל הארץ אני עמה" – מחרימין תחלה על מי שהוא מורד ולא יודה בבית דין, ואחר כך – אם לא הודו – אומרים להם: "התייחדו בפני עדים." נתייחדו ועדיין הם טוענים, מבקשים מן הנטען ועושין פשרה כפי כוח הדיין.

ולכאורה מדוע האישה אינה נאמנת מטעם שאינה מעיזה פניה ועל כורחך שבאופן זה שאינה מחייבתו להוציא אינה נאמנת כלל.

אמנם בבית שמואל (שם ס"ק לב) כתב וזו לשונו:

מחרימין תחלה – ובפרישה הקשה ממה שכתוב בסימן קנ"ד דבטענה אין לו גבורת אנשים היא נאמנת דמשום דהוא יודע אם היא משקרת אינה יכולה להעזי ותירץ דשם היא נאמנת לאו לעניין ממון אלא דצריך להוציא. ובתשובת רש"ך (חלק ג סימן מב) תירץ דדווקא בטענת גבורת אנשים נאמנת, דאינה יכולה להעזי לטעון כן, וחזקה דאינה יכולה להעזי טענה כזו מסייע לה. מיהו בסימן פ"ה (ס"ק ל) כתבתי בשם המגיד (אישות פרק כב הלכה לא) אפילו בטענת ממון אמרינן אינה יכולה להעזי.

המסקנה להלכה: באופן שהאישה אומרת דברים שהבעל מכיר ומעיזה בפניו נאמנת ואפילו בעושה אותו רשע. ובזמן הזה דעת רמ"א דבעי אומדנא מוכיחה. ונחלקו הפוסקים באופן שאין באמירה זו כדי לכופו או לחייבו להוציא דיכול לתקן – אם נאמנת.

ולפי האמור, יש צד גדול לומר שנאמנת האישה בטענתה כי אנס אותה ויש בכך משום אמתלה ברורה למאיסות.

המסקנה אם כן כי הבעל חייב לגרש.

חיוב בגט כשאינ בכוחו לפרנס

עוד צד לחיוב שיש לדון בו הוא טענת האישה שהבעל לא עובד ואינו מפרנס לכן חייב לתת גט.

בדיון בז' בתמוז התשע"ה (24.6.2015) נשאל הבעל: "האם בין השנים 2010–2015 חתמת על מסמכים או שהצהרת בפני הביטוח לאומי שאתה לא עובד."

התשובה: "נכון, לא עבדתי. היום אני שבר כלי ולא מסוגל לעבוד. עברתי אירוע מוחי." בדיון בתאריך כ"ו אדר א' התשע"ו (6.3.16) נשאל הבעל: "אתה עובד?"

התשובה: "כרגע לא עובד."

– "כמה זמן?"

– "מאז האירוע המוחי, שנה בערך."

בדיון אמר הבעל שהוא מקבל בגלל הנכות קצבה בסך אלף ושלוש מאות ש"ח ומעביר לאישה, האישה מכחישה.

נושאים לדיון

עלינו לברר כמה שאלות:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

1. בעל שאינו יכול לזון מפני עניו או שהוא חולה האם כופין אותו לגרש?
2. בזמננו מה הגדרת בעל שאינו זן ומפרנס אפילו "כעני שבישראל"?
3. במקרה כשלנו, שהאישה עובדת ומרוויחה ארבעת אלפים וחמש מאות ש"ח, האם כופין אותו להוציא?

דיון והכרעה

1. איתא בשולחן ערוך (אבן העזר סימן ע סעיף ג): "ואם היה עני ביותר ואינו יכול לתת לה אפילו לחם שהיא צריכה כופין אותו להוציא." וכתב הרמ"א: "ויש אומרים שאין כופין אותו להוציא מאחר שאין לו (ר"י בשם רבנו תם)."

דעת ה"ש אומרים" היא דעתו של רבנו ירוחם שתמה על הרמב"ם דמאי שנא מבעל חוב דאין כופין אותו כשאין לו, ומתריך הכסף משנה (בהלכות אישות פרק יב הלכה יא) כי מאחר שהחוב לזון את האישה הוא תנאי יסודי בנישואין שחובת הבעל לזון את אשתו, אם כן אפילו אין לבעל אפשרות לזון שהוא אנוס כופין לגרש, ובהכי יש לאישה תקנה שיגרשה ותינשא לאחר ויפרנסה.

בסימן קנ"ד (סעיף ג) חזר השולחן ערוך והביא הלכה זו בלשון אחר:

האומר: איני זן ואיני מפרנס, כופין אותו לזון. ואם אין בית דין יכולים לכופו לזון, כגון שאין לו במה לפרנס ואינו רוצה להשתכר להרוויח ולזון, אם תרצה היא – כופין אותו להוציא מיד וליתן כתובה.

ועל זה לא העיר הרמ"א כלום ומשמע שמסכים לדברי השולחן ערוך והטעם פשוט ומבואר באחרונים (בית מאיר שם והחתם סופר בתשובה קלא) דבסימן קנ"ד מדבר באופן שאינו רוצה להשתכר ועל כן כופין להוציא, אמנם בסימן ע' מדבר באופן שאינו יכול להשתכר כגון שהוא חולה ועל זה נחלקו הדעות אם יש לכופו להוציא.

וקשה: אם כן הוא מדוע נקט השולחן ערוך הלשון המובאת בסימן קנ"ד והלוא לפי דבריו היה צריך לחדש אפילו באינו יכול ולא רק באינו רוצה.

ומבאר החתם סופר דהכרעת השולחן ערוך בסימן ע' היא רק לגבי כפייה במילי וזה נכון גם לגבי עני שאין לו, אמנם מה שפסק בסימן קנ"ד הוא שכופין בשוטין והוא דווקא באופן שאינו רוצה לפרנס.

ועיין בבית מאיר שנקט לעיקר כדעת הרמב"ם שכופין אפילו באין לו לפרנס וכן דעת הישועות יעקב.

אמנם בחזון איש (אבן העזר סימן קח ס"ק י) כתב לדינא:

כיון דדעת רבנו תם ורבנו אליהו דבאינו מוצא להשתכר אין כופין וזה דעת הרא"ש והר"ן [...] וזה דעת רבנו ירוחם [...] אי אפשר לכוף דהוי ספיקא דדינא.

על כל פנים נראה הכרעת רוב האחרונים שאף באין לו ניתן על כל פנים לחייב (כפייה במילי) את הבעל להוציא.

אמנם מדברי הנודע ביהודה (במהדורא תניינא סימן ז) נראה דסבירא ליה להלכה שאין כופין אפילו בדברים:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"ועוד כל זה ביש לו ואינו זן אבל האיש הזה שמתוך עוני הלך מאשתו לחפש איזה שירות וכל אותן שנים סבל בעצמו עוני גדול [...] והרמ"א הביא דעת ר"י בשם רבנו תם שאין כופין [...] שחלילה לכוף לאיש הזה בשוטים ולא בנידוי ואפילו בדברים לומר לו שאם לא יגרש הוא עבריין גם איני מסכים כיון שהוא אומר שרוצה לדור עם אשתו ולהשכיר עצמו ולעשות כל מה שבכוחו לזון לפרנס ואם אין ידו משגת מי יעביד עובדא נגד דעת ר"י ורבנו תם דעני אין כופין אותו."

אך נראה לי לחלק בדבריו בין עני שיש אפשרות בעתיד שיפרנס כמו שנאמר בתשובה שהבעל אמר שיעשה כל מה שבכוחו לפרנס יש סיכוי שיפרנס בעתיד, מה שאין כן בבעל שהוא חולה – שעבר אירוע מוחי וכפי שאמר הבעל בעצמו בדיון "אני לא מסוגל לעבוד" במקרה זה נראה לי שגם הנודע ביהודה יסכים לחייב את הבעל בגט.

ואבי מורי זצ"ל בספרו דברי שלום (חלק יא סימן מ) הוכיח מתשובת הבית יוסף (דיני יבום וחליצה סימן ב) דלא כדברי החתם סופר אלא שכופין אותו ממש להוציא. דברי הבית יוסף מדברים ביבם עני ואין לו במה לפרנס ורוצה ליבם, זו לשונו:

"ועוד דאפילו לא היה נשוי אשה מאחר שאין לו במה לפרנסה לא מבעיא לכה"ג [אולי צריך לומר: לכה"ג] והרא"ש וההולכים בשיטתם שסוברים דהלכה כמאן דאמר באומר איני זן ואינו מפרנס כופין להוציא ומכל שכן שכופין לחלוץ ואף על פי שזה אינו אומר איני זן ואינו מפרנס גריע מיניה הוא כיון דאנן חזינן דאין לאל ידו אמרינן ודאי דאפילו למאן דאמר עד שיכפוהו להוציא יכפוהו לזון מודה דבכי האי גוונא כופין אותו להוציא אליבא דכולי עלמא מפני חיי נפש דמכל שכן דריח הפה וכדאמר בירושלמי וכן פסק הרמב"ם מאריה דאתרא."

הרי מפורש בדברי מרן דסבירא ליה כרמב"ם ושכופים בשוטים להוציא היכא שאין לו במה לפרנס שלא כדברי החתם סופר.

ועיין פד"ר (כרך ד עמוד 164 בהרכב הרבנים הדאיה, אלישיב וזילטי):

לדעת רוב הפוסקים אם הבעל אינו מפרנס את אשתו כדי קיום מינימלי הן משום שהוא עני ואין לו וזה משום שאינו רוצה לעבוד להרוויח ואי אפשר לכפותו – כופים אותו להוציאה.

2. ההגדרה בזמננו לבעל שאינו זן ואינו מפרנס "כעני שבישראל" – קיום מינימלי?

כתב השולחן ערוך (סימן ע סעיף ג): "ואם היה עני ביותר ואינו יכול לתת לה אפילו לחם שהיא צריכה כופין אותו להוציא."

וכתבו הבית שמואל (ס"ק ז) וחלקת מחוקק (ס"ק ט) משמע שאם נותן לחם אבל אינו נותן שאר דברים לא כופים אותו.

ובהגהות רבנו עקיבא איגר ציין לדברי הכנסת הגדולה (אות כ): "דלאו דווקא לחם הוא הדין כל מיני מזון כל שאינו יכול לזונה כעני שבישראל."

ואבי מורי זצ"ל כתב בספרו דברי שלום (חלק יא סימן מא):

וכתב הסמ"ג (לאוין פא): 'כתב רבנו משה שאם היה עני ביותר ואינו יכול ליתן אפילו כפי הצורך כופין אותו להוציא', ונראה מדבריו שמפרש דברי הרמב"ם כפי מה שכתבו השלטי גיבורים בשם ריא"ז והכנסת הגדולה בשם מהר"י גליקו דמה שכתב הרמב"ם לחם הוא לאו דווקא אלא הוא הדין כל

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מילי מזון ואם כן כל מה שאמרו חכמים שצריך ליתן לה וגם מצד הסברא צריך לומר שצריך לתת לה מה שהיא זקוקה דאין סברא להכריח אותה לחיות על הלחם לבדו דאין זה חיי נפש.

במסקנה כתב אבי מורי:

מה שכתב הרמב"ם "לחם" לאו דווקא והרמב"ם דנקט לחם מכיון שעיקר המזון הוא לחם ולעולם יש לומר דלאו דווקא וכדעת הסמ"ג והגהות מימוניות ורי"א"ז ומהר"י גאליקו והכנסת הגדולה כתב "ראוי לסמוך על דברי הרמב"ם ובפרט בגלילות שלנו שהוא מאריה דאתרא ומסתבר טעמיה" והביאו הרב יד אהרון.

וכן אפשר להביא ראייה מדברי הרמב"ם שמה שכתב לחם הוא לאו דווקא – ממה שכתב (בפרק יג הלכה ה) בחיוב הבעל בכסות ומדור: "ואם קצרה ידו ליתן לה אפילו כעני שבישראל כופין אותו להוציא."

וכתב המגיד משנה:

זה נלמד ממה שנחלקו רב ושמואל באומר איני זן ואיני מפרנסו ומשמע דבעני דברי הכול כיון שאין יכולים לכופו לזון כופין אותו להוציא כמו שכתב בדין מזונות.

ומזה נראה שכל שממעט מחיובו מדין עני יש לכופו להוציא.

ומצאתי ברמב"ם מהדורת פרנקל שהובאה גרסה אחרת בשם כתב יד ספרדי: "ואם היה עני ביותר ואינו יכול ליתן לה מלבד לחם שהיא צריכה לו כופים אותו להוציא." ולפי גרסה זו מדובר שנותן לה לחם ואף על פי כן אם אינו נותן לה שאר מזון כעני שבישראל כופין אותו ליתן גט.

ומכאן לזמננו – איך מגדירים "עני שבישראל" ומהו המינימום שצריך לתת לאשתו?

כתב הרמב"ם (פרק יב הלכה י):

כמה מזונות פוסקים לאישה, פוסקים לה שני סעודות בכל יום סעודה בינונית של כל אדם באותה העיר [...] ומאותו מאכל של אנשי אותה העיר אם חיטים חיטים ואם שעורים שעורים וכן אורז או דוחן או משאר מינים שנהגו בהם [...] ומעט יין לשתות אם היה מנהג המקום שישתו הנשים יין. ופוסקין לה שלוש סעודות בשבת ובשר או דגים כמנהג המקום.

גם בחיוב הבעל בכסות כותב הרמב"ם (בפרק יג הלכה ב):

במה דברים אמורים באותן הימים ובארץ ישראל אבל בשאר זמנים ושאר מקומות אין הדמים עיקר [...] שמחייבין אותו ליתן לה בגדים הראויות בימות הגשמים ובימות החמה בפחות שלובשת כל אשה בעלת בית באותה מדינה.

ומקור דבריו כתב הרב המגיד: "מתבאר בגמרא דאין כל המקומות שוים" אלא הולכים לפי הרמה הכלכלית הפחותה באותה מדינה.

במציאות של היום הבעל צריך לתת מזון, לחם, בשר, פירות, ירקות ומדור לרבות חשמל, מים, גז, טלפון וארנונה. ברמת החיים הנהוגה היום במדינה. הסכום שלדבריו הוא נותן לה ולילדים (אלף ושלוש מאות ש"ח) פחות מהמינימום של עני שבישראל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

3. האישה מרוויחה כארבעת אלפים וחמש מאות ש"ח לחודש והשאלה שלפנינו האם זה מספיק כדי להתפרנס והאם יש בכך כדי לעקור את חיובו של הבעל להוציא?

הלכה היא שאם אמר הבעל לאישה "צאי מעשה ידיך במזונותיך" וקיבלה עליה, ששוב אינו חייב במזונותיה וכך פסק השולחן ערוך בסימן ע' (סעיף ט): "הבעל שאמר לאשתו בשעה שהלך 'טלי מעשה ידיך במזונותיך' ושתקה אין לה מזונות."

ובסימן ס"ט (סעיף ד): "אבל הבעל שאמר 'איני זנך ואיני נוטל מעשה ידיך' אין שומעין לו. והוסיף רמ"א: "אבל יוכל לומר 'צאי מעשה ידיך במזונותיך' ומה שאינו מספיק אשלים לך."

דעת הבית שמואל (שם ס"ק ד) שמה שכתב הרמ"א היא דעת הר"ן אמנם אין הלכה כן, לדבריו כתב המחבר בדווקא שצריך הסכמת האישה, אולם ללא הסכמת האישה אינו יכול הבעל לומר צאי ואשלים לך ואף אינו יכול לומר צאי מעשה ידיך, אפילו אם האישה מספקת. אמנם בבית מאיר חלק עליו ודעתו שכל שהוא בעיר ומתחייב להשלים מזונות או שמעשה ידיה מספיקים יכול לעשות כן, ואפילו בעל כורחה, ולפי זה לא פליגי דמה שכתב המחבר שצריך הסכמת האישה הוא בהולך מהעיר אמנם בנשאר כאן הרי שבזה יכול לומר בעל כורחה.

בנידון דידן הבעל לא זן והאישה לא תבעה את הבעל מזונות, אמנם האישה מרוויחה ארבעת אלפים וחמש מאות ש"ח אך הבעל לא אמר לה "צאי מעשה ידיך במזונותיך", אלא היא הלכה לעבוד וכמו שאמרה בדיון שיצאה כתוצאה שאינו מפרנס ולא הייתה לה ברירה אלא לעבוד כדי לדאוג לה ולילדים, האם יחשב כמו שאמר "צאי מעשה ידיך למזונותיך"?

יעוין בפד"ר (כרך ה עמוד 332 בהרכב הגאונים הרב ז'ולטי הרב ישראלי והרב עובדיה יוסף):

לפני שנכנס לבית הסוהר נתן לה לצרכי הבית פחות או יותר בסדר, ולאחר שנכנס לבית הסוהר היא עובדת ומרוויחה אם כן הרי זה כאומר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך ועיין בית שמואל (אבן העזר סימן עז סעיף א).

רואים מדבריהם שאין צורך לומר במפורש "צאי מעשה ידיך במזונותיך" אף על פי שלא הביאו ראיה אלא מסברה. ולפי זה יש לומר שבנידון שבכאן אין מקום לחייב את הבעל להוציא מחמת כן שהרי סוף דבר יש לאישה ממה להתפרנס.

ואף שכתב החתם סופר (חלק א אבן העזר סימן קלא) דמה שכתב הרמב"ם "מי שהיה עני ביותר ואינו יכול ליתן לה אפילו לחם שכופין להוציא" מדבר אפילו יש לאישה ממון מעצמה ויש לה כדי לזון, דדקדק הרמב"ם לומר "אין לו" לומר: "אפילו יש לה, כיון שאין לו ליתן ההתחייבות שלו הוי ליה גבי דידה חיי נפש." ולכן כתב שם:

ואפשר אפילו יש לה משלה ותוכל לחיות בממון עצמה מכל מקום סוף שתכלה הקרן ותמות ברעב ואין מי ירחם שוב עליה אבל כשכופים אותו עתה לגרשה תוכל להינשא לאחר המפרנסה כיון דאית ליה מדעם, והיינו דקדק הרמב"ם ואינו יכול ליתן לה.

ולפי זה היה מקום לטעון כי מה בכך שהאישה עובדת סוף סוף אינו עדיף ממון עצמה שעדיין הדין נותן להוציא על פי דברי החתם סופר.

אמנם ראה דברי אבי מורי זצ"ל בספר דברי שלום (חלק יא סימן מב):

נראה דאם יש לה קרן המכניס פירות דלא כליא קרנא דאין כופין גם לדעת החתם סופר, שהרי יש לה פירות נכסיה ותיזון מהם. לכן אם תוכל להתפרנס ממעשה ידיה ואפילו לחם בלבד אין כופים וכן כתב הריא"ז ומביאו השלטי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גבורים "אין ידו משגת לזון ולפרנס אפילו בשעורים הפחותים וגם היא אינה מספקת במעשה ידיה" לכן נראה לי דאם יש לה ממון שתוכל להתפרנס ממנו אין כופים כיון דהשתא יש לה משלה, ואם יכלה הקרן ולא יהיה לה ממה להתפרנס אז כופים.

ולפי זה בנידון דידן שהאישה עובדת ויש בכך כדי לפרנסה על כל פנים בשיעור הפחות הרי שאין לחייבו להוציא כמבואר בדברי ריא"ז. אכן על פי הגדרת הביטוח לאומי סכום זה לפרנסת משפחה הוא מתחת לקו העוני אך מנגד קשה לקבוע כי נחשב הדבר שאינו יכול לתת מזונות כעני שבישראל, ולכן אי אפשר לחייב את הבעל לגרש, וסוף סוף גם אם אינו נחשב כעני שבישראל עדיין דעת חלק מהאחרונים שאין כופין באופן זה וכמבואר קודם.

סוף דבר

כבר לפני חמש-עשרה שנה התחילו בני הזוג במריבות וגבה טורא ביניהם, רבנים מהקהילה ניסו לעשות שלום בית שלא הצליח לזמן רב. הבעל התחייב לעבוד וללכת ללמוד תורה, אך שום דבר לא השתנה. עוד פעם בשנת 2015 תבעה להתגרש, וברור לבית הדין שהיא מואסת באמתלהא מבוררת ואין סיכוי שהאישה תחזור אליו.

ועוד טעם לדון מחמת שהבעל עבר אירוע מוחי ואינו מפרנס, ומקבל לטענתו קצבת נכות בסך אלף ושלוש מאות ש"ח שנותן לאישה, (האישה מכחישה). וברור שסכום זה לא שייך להתפרנס בו, ואפילו עני שבישראל חייב לזון את אשתו, ואפילו נחלה בחולי קשה אם אינו יכול לזון חייב לגרש גם לדעת החתם סופר. ובנוסף הם פרודים משך זמן רב, ונראה לבית הדין כי גם הבעל לא מעוניין באישה ומטרתו בעיכוב נתינת הגט להשיג הישגים רכושיים.

מסקנה

על פי האמור הבעל חייב לתת גט לאשתו.

הרב מרדכי מזרחי בר אור

פסק דין

נפסק כדעת הרוב ולאור האמור פוסק בית הדין:

- א. מצווה על הבעל לתת גט לאשתו ויפה שעה אחת קודם, וניתן בזה פסק דין לגירושין.
- ב. בית הדין מורה למזכירות בית הדין לפתוח לצדדים תיק סידור גט.
- ג. בית הדין קובע מועד לסידור גט [...]
- ד. אם יסרב הבעל לתת גט ישקול בית הדין מתן הרחקות דרבינו תם. ניתן ביום כ"ב בשבט התשע"ז (18.2.2017).

הרב דוד שני

הרב מרדכי מזרחי בר אור

הרב זבדיה כהן – ראב"ד